

Marin BUTUC **INTERACȚIUNEA LEXICULUI COMUN CU TERMINOLOGIA MILITARĂ**

Cercetătorii în domeniul lingvisticii au constatat că în ultimii '50-'60 de ani s-a creat o situație când cele mai importante probleme ale lexicologiei sunt, de fapt, și probleme ale terminologiei. Astfel, cercetarea oricărui fenomen din lexicologie este imposibilă fără a aborda și aspecte ale sistemelor terminologice profesionale, ceea ce demonstrează o vădită și strânsă legătură a sistemului lexical neterminologic (adică a cuvintelor-netermeni din fondul principal lexical, a cuvintelor din uzul general) cu lexicul terminologic (cuvinte-termeni care fac parte din sistemul metalimbajelor terminologice profesionale).

Aceste două domenii, lexicul neterminologic și lexicul terminologic, se află într-o legătură reciprocă, într-o relație, dar nu se suprapun, fiecare deținând și un număr mare de particularități individuale, proprii.

Bunăoară, cuvintele-termeni (termenii profesionali), în raport cu orice unitate lexicală (cuvânt-netermen), formează „unități lingvistice nominative mai puțin libere și sunt lipsite de spontaneitate”¹. Termenul profesional este mult mai convențional și mai rațional. Datorită acestor marcheri toate metalimbajele terminologice (domenii din care fac parte termenii) devin penetrabile din exterior, ordonându-se sistemic parcă de la sine, fenomen care este bine observabil și testat în ultimele decenii de fluxul masiv al termenilor profesionali datorită progresului tehnico-științific, care este pe cât de benefic, pe atât și de periculos.

Despre acest grad de periculozitate profesorul moscovit R. A. Budagov afirmă că „în situația revoluției tehnico-științifice implicarea specialiștilor lingviști, întru coordonarea limbii sau planificarea terminologică a limbii, constituie o datorie primordială”, deoarece în aceste condiții „dacă nu ne ocupăm conștient de termeni, lingviștii, în cele din urmă, vor ajunge în situația când nu se vor mai putea înțelege unii cu alții”². Aceasta ne face să credem, pe bună dreptate, că lingviștilor-terminologi li se cere să asigure terminologiilor

speciale o sistemicitate care ar facilita nu numai funcționarea propriu-zisă a termenului, dar și însușirea terminologiilor de către specialiștii în domeniu.

Principiul sistemicității constituie o condiție *sine qua non* pentru terminologi, deoarece, în conformitate cu acest criteriu, denumirea terminologică se supune monosemantismului și interdependenței. Sistemicitatea, în paralel cu principiul caracterului normat și estetic, formează factorul lingvistic determinant la încadrarea denumirii speciale a termenului într-un metalimbaj terminologic profesional. Caracterul de sistem al unui cuvânt-termen „dispare din momentul în care acest termen iese din cadrul sistemului «său» profesional”³.

Terminologia militară românească formează un domeniu profesional în cadrul sistemului terminologic general al limbii române, din care fac parte toate metalimbajele terminologice profesionale. Terminologia militară românească se înscrie printre sistemele terminologice românești, având la bază aceleași particularități noționale și lingvistice, specifice unui metalimbaj terminologic profesional. De aceea, termenul militar românesc, asemeni termenilor din celelalte domenii profesionale (din medicină, agricultură, tehnică, informatică etc.) reprezintă un cuvânt special (cu o structură simplă sau compusă), care are o relație cu o noțiune din domeniul artei militare: știință militară, tehnică militară, producerea armelor, activitatea armatei etc.

Metalimbajul terminologic militar românesc își asigură o sistematicitate și în cazul când cuvintele sunt preluate din uzul general, din lexicul neterminologic. La baza acestui fenomen este pusă asemănarea formei obiectelor militare cu părți ale corpului omenesc sau contiguitatea logică și funcțională a obiectelor și noțiunilor militare cu obiecte și noțiuni din uzul general, ceea ce condiționează o relație a termenului nu cu contextul, dar cu câmpul său terminologic din care face parte și „care îi înlocuiește contextul”⁵. Datorită acestui fapt, particularitățile de termen militar ale unor termeni pot fi sesizate numai în cadrul metalimbajului terminologic militar sau numai în relație cu el.

Respectând aceste condiții, am determinat câteva clase de cuvinte-netermeni (cuvinte din uzul general al limbii române) care au fost preluate de terminologia militară, creându-se, prin ele, termeni militari-sintagme:

I. Cuvinte ce denumesc părți ale corpului omenesc: *bărbie* pentru fixarea tijei recuperatorului – proeminență metalică în formă de pătrat pe culata țevii de tun; *cap* (la bombă, rachetă) – extremitate sau piesă de extremitate a unei bombe sau rachete, care face corp comun cu ea; *gura țevii de tun* – partea extremă a țevii de tun, în formă rotundă, prin care se lansează focul; *ureche* – porțiune îngroșată, în formă de ureche, prevăzută pentru menținerea axului oblonului închizătorului la tun; *picior* – suportul afetului trepied al mitralierei.

II. Cuvinte ce reprezintă denumiri de păsări și animale sau părți ale corpului acestora: *cocoș* – piesă în formă de cap de cocoș a mecanismului de percuție la unele arme de foc; *arici* – baraj de fortificație transportabil, confecționat din câte trei grinzi metalice încrucișate, destinat pentru întărirea obstacolelor naturale sau a

unora din lucrările genistice de apărare (închiderea rapidă a drumurilor, străzilor, culoarelor); *coamă* (de infanterie) – partea cea mai de sus a înălțătorului la unele arme de infanterie, aflată la baza cursorului, care are rolul de a sprijini înălțătorul când acesta e în poziție verticală; *gheară de piscică* – unealtă formată din bare metalice, curbate, cu două, trei sau patru brațe, de capătul căreia se leagă o frânghie rezistentă, lungă de 30-50 m; se folosește pentru deplântarea minelor antitanc, pentru descoperirea minelor de tracțiune plantate în apă, ierburi înalte, lăstăriș și pentru desfacerea abatizelor, baricadelor, barajelor de sârmă puțin vizibile; *colți* antitanc – baraj de fortificație fix împotriva tancurilor, autovehiculelor, realizat din grinzi masive de beton armat, blocuri de piatră, grinzi metalice, șine de cale ferată sau bârne îngropate în pământ și consolidate în pământ cu clești orizontali.

III. Cuvinte ce denumesc obiecte de uz casnic (recipiente, instrumente, mecanisme) și elemente de construcție: *clanță* – dispozitiv cu acțiune întârziată la unele închizătoare de tip șurub de la gurile de foc; *ciocan* de foc – tragere de artilerie dezlănțuită prin surprindere, de durată variabilă, cât mai scurtă; *paharul* proiectilului – cameră pentru încărcătura utilă a corpului proiectilului, care are o formă asemănătoare cu un pahar; *uluc* – partea anterioară, în formă de jgheab, a patului unei puști sau carabine; *vargă* de curățat – accesoriu metalic al armelor de foc portative, folosit la curățarea canalului țevii; *pâlnie* de obuz – groapă făcută în pământ de un obuz care a explodat; *perdea* de fum – val de fum dens, creat pentru a împiedica observarea inamicului sau a masca acțiunile trupelor proprii.

IV. Cuvinte ce desemnează obiecte de vestimentație: *cămașa* glonțului – îmbrăcăminte a părții utile a glonțului (miez, compoziție incendiară sau trasoare), realizată dintr-un metal sau aliaj cu duritate relativ mică pentru a permite imprimarea pe ea a plinurilor, ghinturilor țevii și a asigura astfel glonțului pe traiectorie o mișcare de rotație; *guler* – proeminență inelară exterioară a tubului cartuș; *brâu* director – parte inelară a corpului proiectilului; *brățară* – proeminență inelară exterioară pe țeava de tun; *agrafă* – material genistic din sârmă curbată și ascuțită la ambele capete, folosit la prinderea sârmei (ghimpate) pe pari sau țăruși, pentru realizarea gardurilor și rețelelor.

Prin urmare, cuvintele-etermeni militari, preluate din fondul lexical principal, devin termeni militari numai în cadrul sistemului terminologic militar. Câmpul terminologic militar le asigură statut de termeni. În afara câmpului terminologiei militare, cuvintele prezentate nu mai sunt termeni, dar cuvinte obișnuite.

BIBLIOGRAFIE

- ¹ Н. К. Гарбовский, *Сопоставительная стилистика профессиональной речи*, Москва, 1988, p. 21.
- ² Р. А. Будагов, *Человек и его язык*, Москва, 1976, p. 245.
- ³ Л. И. Скворцов, *Вопросы терминологии и письменного творчества в эпоху НТР // Терминология и культура речи*, Москва, 1981, p. 16.
- ⁴ А. А. Реформатский, *Что такое термен и терминология // Вопросы терминологии*, Москва, 1961, p. 51.